

Prof. Dr. A.J. Bindenga

De waarde in de accountantsverklaring

1 Inleiding

Gedurende een lange reeks van jaren is aan toekomstige accountants onderwijs gegeven in het leerstuk 'Waarde en Winst'. In de jaren twintig werd de bedrijfseconomie hecht verankerd als basis van de accountantsopleiding en dit is tot de dag van vandaag niet gewijzigd. De inhoud van 'Waarde en Winst' is echter vooral de laatste jaren als gevolg van de wet- en regelgeving geëvolueerd tot 'Externe Verslaggeving', een vakgebied dat multidisciplinair van aard is.¹ In dit artikel zal worden ingegaan op de relatie tussen de ontwikkeling van 'Waarde en Winst' en de inhoud van de accountantsverklaring. In de tweede paragraaf zal daartoe eerst de betekenis van de bedrijfseconomie voor de inhoud van de jaarrekening van op winst gerichte organisaties worden gereleveerd, terwijl in de derde paragraaf de grondslagen voor de jaarrekening in algemeen verband aan de orde zullen komen. De vierde paragraaf behandelt de betekenis van de accountantsverklaring en de gebruikte terminologie. In de vijfde paragraaf tenslotte zal een voorstel worden geformuleerd als de consequentie van een ontwikkeling.

2 Vermogen en resultaat in de jaarrekening

De bedrijfseconomie heeft in Nederland zijn fundering in de jaren twintig gekregen. Vóór 1920 was weliswaar het vak 'bedrijfsleer' geïntroduceerd aan de Technische Hoogeschool in Delft en de Nederlandsche Handelshoogeschool in Rotterdam², maar een deductieve bedrijfseconomie met een systematische ondergrond werd pas door Th. Limperg ná 1922³ ontwikkeld. Eén van de kenmerken van deze bedrijfseconomie was dat men zich met name richtte op bedrijfshuishoudingen als die organisaties, waarin werd gestreefd naar een positief verschil tussen geproduceerd en opgeofferd nut. Dit nut diende in principe in geld te worden uitgedrukt. Vooral een bepaalde categorie bedrijfshuishoudingen, de ondernemingen, werden in de bedrijfseconomie geanalyseerd. Ondernemingen werden gedefinieerd als bedrijfshuishoudingen waarin werd gestreefd naar een maximaal verschil tussen geproduceerd en opgeofferd nut, ofwel een maximale rentabiliteit⁴. Limperg baseerde zijn analyse op de zogenaamde 'leer van de waarde'⁵. Als gevolg hiervan werd de bepaling van het resultaat van een onderneming over een periode ook geplaatst in het kader van het kennen van de waarde van de opgeofferde goederen. Zonder het vaststellen van waarde was het berekenen van winst of verlies onmogelijk.

Deze theorie, naderhand de 'vervangingswaardetheorie' genoemd, werd een zeer belangrijk onderdeel van de Nederlandse bedrijfseconomie. Aan studenten van economische faculteiten, aan administrateurs die MBA/SPD volgden en zelfs aan leerlingen van middelbare scholen werd de theorie onderwezen. Het is dan ook verklaarbaar dat er in de praktijk, zonder dat daartoe vóór 1971 enige wettelijke verplichting bestond of er anderszins een aanleiding toe was, naar gestreefd werd om de resultaten van een onderneming in de winst- en verliesrekening te presenteren op basis van vervangingswaarde en ook de bezittingen en schulden te waarderen op deze basis. Elke rechtgeaarde bedrijfseconoom, administrateur of boekhouder zag het als het hoogste ideaal de jaarrekening op te stellen op basis van vervangingswaarde. Zij wisten zich hierbij gesteund door hun accountant, die deze jaarrekening controleerde. Het relativiserende standpunt van Rotterdamse bedrijfseconomen mag in dit verband zeker niet worden veronachtzaamd, maar ook in Rotterdam was de 'spijkerkoopman' het lichtende voorbeeld ten voordele van toepassing van een vorm van vervangingswaarde of althans substantialistische winstbepaling⁶.

De vervangingswaardetheorie propageerde ook het gebruik van het woord 'vermogen' als de uitdrukking van de koopkracht van de in een onderneming aanwezige goederen, vorderingen en liquide middelen. In dit verband worden de op actuele waarde opgenomen materiële goederen, vermeerderd met het saldo van financiële bezittingen en schulden het (eigen) vermogen van een onderneming genoemd.

Bij het ontwerpen van een Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen werd door samenstellers en adviseurs dan ook niet lang gearzeld, maar werd in de wet opgenomen dat de jaarrekening van een onderneming een 'getrouw beeld van *vermogen* en *resultaat*' diende te geven.⁷ Ook thans is deze bepaling nog in de wet opgenomen. Bij de introductie van Titel 8 is zelfs gesteld dat het getrouwe beeld van vermogen uitsluitend kon worden bereikt op basis van vervangingswaarde, of althans van actuele waarde⁸.

Mag uit het vorenstaande de conclusie worden getrokken dat de bedrijfseconomie leert dat voor de opstelling van de jaarrekening van ondernemingen moet worden uitgegaan van de vervangingswaardetheorie en dat de Nederlandse wetgever deze stelling heeft gecodificeerd? Kan er bovendien van worden uitgegaan dat de Nederlandse praktijk zich heeft geconformeerd aan deze theorie en de wetgeving?

Een bevestigend antwoord op deze vragen zou wellicht een tevreden gevoel kunnen oproepen bij aanhangers van de theorie van de vervangingswaarde en het hierbij behorende leerstuk van 'Waarde en Winst'. Helaas is dit niet het geval en het gebruik van de termen 'waarde' en 'vermogen' in de bedrijfseconomie en de wet heeft de nodige misverstanden teweeggebracht.

In de *eerste* plaats kan worden gewezen op de inhoud van het begrip waarde. Doordat het vermogen van een onderneming wordt geassocieerd met het begrip waarde, wordt door het financieel-economisch verkeer het (eigen) vermogen van een onderneming wel als de waarde van een onderneming

aangemerkt. Dit is fundamenteel onjuist. Het vermogen als een verschil tussen bezittingen, zelfs indien gewaardeerd op basis van vervangingswaarde, en schulden kan bijna nooit de waarde van een onderneming voorstellen. De waarde van een organisatie, die is gericht op het behalen van positieve bedrijfsresultaten, wordt bepaald door de mogelijkheden van die organisatie om in de toekomst een positieve kasstroom te genereren. De waarde van een onderneming is daarom in essentie de zogenaamde kapitaalwaarde als de contante waarde van ontvangsten en uitgaven in de toekomst en niet de intrinsieke waarde, zoals de vermogenswaarde blijkend uit een opstelling van bezittingen en schulden op basis van actuele waarde, ook wel wordt genoemd. Slechts bij hoge uitzondering is de kapitaalwaarde gelijk aan de intrinsieke waarde. Het eerste misverstand bestaat er dus uit dat door het gebruik van de term vermogen, vooral door deze te associëren met bezittingen gewaardeerd op vervangingswaarde-basis, ten onrechte wordt gedacht dat het vermogen van een onderneming identiek is aan de waarde van een onderneming.

In *tweede* instantie kan worden opgemerkt dat het geenszins algemene praktijk in Nederland is om in de jaarrekening uit te gaan van een vorm van vervangingswaarde⁹. Slechts circa 30% van de aan de beurs genoteerde ondernemingen past een dergelijk systeem toe; naar mijn schatting ligt dit percentage bij niet aan de beurs genoteerde ondernemingen nog aanmerkelijk lager. Het overgrote deel van Nederlandse ondernemingen presenteert in de jaarrekening derhalve een vermogen, waarbij de bezittingen niet zijn gewaardeerd op een vorm van actuele waarde zoals de vervangingswaarde.

Afgezien van de vraag of het financieel-economisch verkeer gediend is met deze verscheidenheid, blijkt de vermogens- en resultatenpresentatie zowel op basis van actuele waarde als op basis van historische kosten getrouw te kunnen zijn. Op zijn minst is het echter nodig bij het gebruik van de term vermogen de nodige voorzichtigheid in acht te nemen. Zoals in het bovenstaande opgemerkt, is het vermogen van een onderneming niet gelijk aan de waarde van de onderneming en blijkbaar evenmin gelijk aan de intrinsieke waarde, welke laatste immers wordt bepaald door de actuele waarde van de bezittingen te verminderen met de omvang van de verplichtingen. Het vermogen kan blijkbaar ook worden voorgesteld door waardering van bezittingen op basis van historische uitgaafprijzen.

De *derde* opmerking betreft het gebruik van de term vermogen in internationaal verband. Bijna nergens ter wereld is het gebruikelijk bezittingen en schulden op een andere manier in de jaarrekening te presenteren dan op basis van historische kosten. Vooral in de Anglo-Amerikaanse praktijk, waarop de Nederlandse gewoonten het meest aansluiten, hanteert men ook andere termen dan vermogen. In de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk gaat het niet om 'fair presentation of net equity value', maar om 'fair presentation of financial position'. Naar mijn mening is de term 'financiële positie' ook in Nederland te verkiezen boven de term 'vermogen'. Het gebruik van de term vermogen in het kader van de jaarrekening roept te hoge verwachtingen op.

Men kan immers denken aan 'waarde van de onderneming' of 'intrinsieke waarde van de onderneming', terwijl het in de meeste gevallen gaat om een inzicht in materiële bezittingen op basis van uitgaafprijzen, verhoogd met de nominale waarde van financiële bezittingen, verminderd met schulden.

Op grond van het vorenstaande pleit ik er dan ook voor de term 'vermogen' te vervangen door 'financiële positie'.

Dit houdt geenszins in dat ik de betekenis van de bedrijfseconomie voor de inhoud van de jaarrekening tekort wil doen. Wel acht ik het onverstandig de term vermogen te hanteren, indien hier vele begrippen mee kunnen worden bedoeld.

3 Grondslagen voor de jaarrekening in algemeen verband

Zoals in de inleiding van dit artikel opgemerkt wordt de opstelling en presentatie van de jaarrekening in het huidige tijdsbeeld beheerst door het vakgebied 'Externe Verslaggeving'. Hiervan heb ik elders de volgende definitie gegeven:¹⁰

'Externe Verslaggeving is het geheel van vraagstukken dat zich bezighoudt met het waarnemen, registreren en analyseren van financieel-economische gegevens teneinde deze te structureren tot informatie voor externe belanghebbenden op basis van maatschappelijk aanvaardbare normen alsmede institutionele factoren'.

Met betrekking tot deze definitie kan het volgende worden opgemerkt:

- a Externe Verslaggeving wordt niet primair beheerst door de bedrijfseconomie en daarom evenmin door de presentatie van vermogen en resultaat op basis van de bedrijfseconomische 'leer van Waarde en Winst'.
- b Externe Verslaggeving richt zich behalve op organisaties die streven naar winst ook op niet naar winst strevende instellingen in de private sector, alsmede op publieke instellingen.
- c Externe Verslaggeving wordt mede beïnvloed door wet- en regelgeving, administratieve organisatie, e.d.

Bij het formuleren van grondslagen voor de jaarrekening van organisaties zou men moeten kunnen uitgaan van een algemeen '*basismodel*' van een jaarrekening. Al naar gelang de aard van de organisatie kunnen variaties op dit model worden aangebracht. Rekening zal hierbij moeten worden gehouden met de door wet- en regelgeving vereiste voorschriften.

Uitgangspunt is dat in organisaties activiteiten worden uitgevoerd die financiële gevolgen hebben. Ter bereiking van de doelstelling moeten uitgaven worden gedaan. Voor de financiering van de uitgaven zijn er ontvangsten nodig. Deze ontvangsten kunnen bestaan uit baten door de verkoop van goederen en het leveren van diensten, maar ook uit door anderen beschikbaar gestelde gelden, waarvoor soms wel en soms geen tegenprestatie verlangd wordt.

De uitgaande en ingaande geldstromen over een bepaalde periode kunnen

beide worden onderscheiden in uitgaven en ontvangsten, die lasten, respectievelijk baten, enerzijds voor *dezelfde* en anderzijds voor *andere* perioden vormen. *Daarnaast* zijn er nog uitgaven en ontvangsten die voor de organisatie geen lasten en baten zijn.

In vrijwel alle huishoudingen worden de geldstromen geregistreerd, echter niet altijd onderscheiden in de drie vorengenoemde categorieën. Het doel van de verslaggeving is het geven van inzicht in de financiële gevolgen van de activiteiten. Hoewel primair uitgaven en ontvangsten worden geregistreerd, zal, afhankelijk van aard en doelstelling van de huishouding een nadere onderverdeling van de uitgaven en ontvangsten in categorieën moeten plaatsvinden.

In principe zijn er slechts twee basisvormen van verslaggeving die uit de registratie van uitgaven en ontvangsten kunnen worden samengesteld. Deze vormen kunnen worden aangeduid als het *kasstelsel* en het *transactiestelsel*. Het zuivere kasstelsel beperkt zich tot het vastleggen van geldontvangsten en gelduitgaven en maakt hiervan periodiek een overzicht. In dit overzicht worden ontvangsten en uitgaven gegroepeerd naar bronnen of doeleinden. Het kenmerk van het zuivere transactiestelsel is dat de ontvangsten en uitgaven worden gesplitst in enerzijds lasten en baten en anderzijds overige uitgaven en ontvangsten. Deze splitsing wordt de toepassing van het toerekeningsbeginsel genoemd.

In de praktijk blijkt noch het zuivere kasstelsel, noch het zuivere transactiestelsel, door veel huishoudingen te worden toegepast. Vele huishoudingen hanteren een mengvorm, terwijl ook geen sprake is van consequente toepassing van een stelsel afhankelijk van de aard of doelstelling van de huishouding. Soms wordt er van uitgegaan dat het kasstelsel wordt toegepast in de verslaggeving van de publieke sector en het transactiestelsel in de verslaggeving van de private sector. Hierover kan worden opgemerkt dat ook in de publieke sector een grote verscheidenheid van verslaggevingsvormen bestaat¹¹, terwijl met name bij niet op winst gerichte instellingen in de private sector hybride vormen van verslaggeving voorkomen.¹² In verschillende publikaties heb ik getracht een soort typologie van de verslaggeving te geven.¹³ Hierbij werden vier hoofdcategorieën onderscheiden, namelijk:

- 1 Macro-economische verslaggeving, waarbij het classificeren van de in een volkshuishouding plaatsgevonden transacties in een systeem centraal staat. Eigenlijk is dit nog de meest zuivere vorm van toepassing van het kasstelsel in de vorm van bijvoorbeeld een betalingsbalans van een land of een input/output model.
- 2 Publieke verslaggeving door overheidsinstellingen, waarbij de werkelijke uitgaven en ontvangsten worden gesteld tegenover de begrote uitgaven en ontvangsten. Bij de rijksoverheid gaat men bij het samenstellen van de 'rekening' niet veel verder, men maakt geen onderscheid tussen investeringsuitgaven en jaarlasten en men kent geen balans. Sinds kort streeft men bij de lagere overheid naar toepassing van het toerekeningsbeginsel.
- 3 Private verslaggeving door niet naar winst strevende instellingen. Hier ziet men kenmerken van het kasstelsel naast kenmerken van het transactie-

stelsel. Vele niet op winst gerichte huishoudingen zijn voor hun voortbestaan afhankelijk van één of andere vorm van subsidiëring. Dit kan plaatsvinden door bijdragen uit de algemene middelen van de overheid. Als gevolg van het inzicht dat de overheid verlangt in de besteding van deze bijdragen, dienen in de verslaggeving zowel investeringsuitgaven als jaarlasten tot uitdrukking te komen. Doordat gesubsidieerde instellingen dikwijls ook opbrengsten hebben die in relatie moeten worden gebracht met exploitatiekosten, ontstaat de mengvorm van kasstelsel en transactiestelsel.

- 4 Private verslaggeving door naar winst strevende huishoudingen. Aangezien het vaststellen van winst of verlies uitsluitend kan plaatsvinden door toepassing van het toerekeningsbeginsel, kan bij deze huishoudingen uitsluitend het transactiestelsel worden toegepast. Een logisch complement van het toerekeningsbeginsel is hierbij het causaliteits- of confrontatiebeginsel waarbij uitgaven en ontvangsten uit voorgaande of toekomstige perioden worden toegerekend aan de verslaggevingsperiode. In deze vorm van verslaggeving ontstaat altijd een balans als staat van overlopende posten. De balans heeft volgens vele bedrijfseconomen, accountants en ook de wetgever echter een dualistische functie. Behalve een hulpoverzicht van het bepalen van resultaten dient de balans ook inzicht te geven in de grootte en samenstelling van de bezittingen en schulden. Op de hierdoor ontstane problematiek heb ik meermalen gewezen.¹⁴

Het bovenstaande is voldoende aanleiding voor een in het voorgaande reeds genoemd 'basismodel' van de jaarrekening, waarop op grond van de aard van de organisatie variaties mogelijk zijn. Hoewel ik mij realiseer dat in vele landen pogingen om een 'conceptual framework' te ontwerpen, zijn gestrand, acht ik de ontwikkeling van een basismodel nog steeds zeer wenselijk.

Aangezien een uitvoerige behandeling van het door mij voorgestane basismodel dit artikel te omvangrijk zou maken mag ik verwijzen naar andere publicaties.¹⁵ Ik merk slechts op dat het voor elke organisatie mogelijk moet zijn uit de registratie van uitgaven en ontvangsten over een periode overzichten op te stellen, die aangeven:

- a de uitgaven en ontvangsten over de periode (activiteitenrekening);
- b die uitgaven en ontvangsten die tevens lasten en baten voor de periode vormen, vermeerderd met lasten en baten die uitgaven en ontvangsten van andere perioden waren of zullen zijn (staat van lasten en baten);
- c de (nog) niet als lasten en baten aan te merken uitgaven en ontvangsten (balans);
- d een uiteenzetting van de grondslagen van het toerekeningsproces (toelichting).

4 De inhoud van de accountantsverklaring bij de jaarrekening

Aan de bewoordingen van de accountantsverklaring is vooral in accountantskring veel discussie gewijd. In het verleden was een eenvoudige handtekening onder de jaarrekening het bewijs van akkoordverklaring, maar

reeds geruime tijd wordt dit gebruik niet meer toegepast. Een tekst waarbij als essentieel onderdeel een 'oordeel' over de jaarrekening wordt gegeven, treft men thans vrijwel altijd aan. Sinds 1985 bezint de beroepsorganisatie zich echter opnieuw op de inhoud van een accountantsverklaring.¹⁶

In 1972 heeft het bestuur van het Nederlands Instituut van Registeraccountants een standaardtekst van de goedkeurende accountantsverklaring geadviseerd, welke als volgt luidt:¹⁷

'Wij hebben de jaarrekening ..... van ..... gecontroleerd.
Op grond van dit onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen van ..... op ..... en van het resultaat over .....

Deze standaardtekst is in 1983 bevestigd.¹⁸ De heroverweging vond plaats omdat de Nederlandse wetgeving voor de jaarrekening van *vennootschappen* werd aangepast aan de vierde EEG-richtlijn. Ook de oorspronkelijke aanbeveling uit 1972 vloeiende voort uit de introductie van wetgeving van *vennootschappen* in Nederland inzake de jaarrekening. Uit de toelichting op de heroverweging door het bestuur van de beroepsorganisatie blijkt overduidelijk dat men bij de aanbevolen standaardtekst primair het oog heeft op *vennootschappen*, dat wil zeggen op huishoudingen die naar *winst* streven. Het cruciale gedeelte van de accountantsverklaring wordt dan ook gevormd door de woorden '*getrouw beeld van vermogen en resultaat*'.

In het onderstaande ga ik hierop kort in:

1 *Getrouw beeld*: Volgens de aanbeveling van de beroepsorganisatie heeft de term 'getrouw beeld' een vertrouwde klank in het maatschappelijk verkeer. Dit mag zo zijn, maar daarom is men nog niet vertrouwd met de betekenis van deze woorden. Niet alleen in de accountantsverklaring zijn deze woorden opgenomen, maar ook in de wet voor de inrichting van de jaarrekening van ondernemingen.

De balans en de resultatenrekening dienen *getrouw*, duidelijk en stelselmatig inzicht te geven in de grootte en samenstelling van vermogen en resultaat. Soms stelt men dat 'getrouw' betekent dat feiten, transacties en gebeurtenissen volledig en juist in de jaarrekening zijn verwerkt. De uitbreiding tot 'getrouw beeld' geeft volgens accountants aan dat geen sprake is van absolute juistheid. In een recente publikatie¹⁹ wordt gesteld dat tussen het 'getrouw beeld' en absolute nauwkeurigheid verschillen mogelijk zijn, afhankelijk van factoren als de aard en omvang van de bedrijfsactiviteiten. Bovendien zijn er diverse 'getrouwe beelden' mogelijk, omdat er alternatieven zijn voor de grondslagen van de jaarrekening. Uit dezelfde publikatie²⁰ blijkt dat het deskundige publiek de woorden 'getrouw beeld' te veel associeert met 'zonder fouten'. Van de toelaatbare marges en de verschillen in grondslagen is men zich onvoldoende bewust.

Men kan zich afvragen of bovenstaande interpretatie van het begrip 'getrouw beeld' door accountants, dan wel publiek juist is.

Bij de introductie van het woord ‘getrouw’ in de wet is er op gewezen dat getrouw betekende dat de cijfers niet te pessimistisch, maar ook niet te optimistisch mochten zijn. Volgens Burgert en Timmermans²¹ zou het, om dit pessimisme of optimisme vast te stellen nodig zijn dat men beschikt over eenduidige waarderingsgrondslagen. Aangezien de wet deze niet kent, maar meer dan één mogelijkheid open laat, zou getrouw betekenen: overeenkomstig één van de grondslagen die de wet kent.

Dezelfde auteurs zijn van mening dat de uitleg van het begrip getrouw in de wet zeer beperkt is. De term is in Nederland voor het eerst door accountants in hun verklaring gebruikt als vertaling van het Anglo-Saksische ‘true and fair’.

Dit geschiedde, omdat accountants inzagen dat het voorheen gebruikte ‘juiste beeld’ een te absolute betekenis had. De wetgever heeft dit gebruik in feite overgenomen, maar het is van essentieel belang om kennis te nemen van de gekozen grondslagen om het ‘getrouwe beeld’ te kunnen beoordelen.

Samenvattend ben ik van mening dat een ‘getrouw beeld’ betekent dat de jaarrekening is opgesteld *‘in overeenstemming met een economische werkelijkheid op grond van wettelijke voorschriften’*.

Ter toelichting op deze omschrijving mag nog het volgende dienen:

- a In overeenstemming met *een* economische werkelijkheid betekent dit dat de presentatie moet worden ontleend aan de registratie van het bedrijfsgebeuren op basis van de economische resultaten. Het gaat derhalve niet om de formeel-juridische resultaten en positie, maar om de materieel-economische. Er is echter wel sprake van *een* economische werkelijkheid en niet van *de* economische werkelijkheid. Er is namelijk niet slechts één enkele methode om de economische werkelijkheid af te beelden. Er zijn verschillende alternatieven als het gaat om de presentatie in de jaarrekening.
- b De omschrijving geeft aan dat de wettelijke voorschriften zijn gevolgd. Voor ondernemingen (besloten en naamloze vennootschappen, coöperaties) geldt in Nederland Titel 8 BW². Hierin komen bepaalde stelsels, beginselen en grondslagen voor de jaarrekening aan de orde. Zonder de wet op deze plaats uitgebreid te behandelen, kan er op worden gewezen dat:
  - als stelsel uitsluitend het transactiestelsel en niet het kasstelsel in aanmerking komt;
  - als beginselen bijvoorbeeld het toerekeningsbeginsel, causaliteitsbeginsel, voorzichtigheidsbeginsel, realisatiebeginsel en het beginsel van de bestendige gedragslijn gelden;
  - als grondslagen worden genoemd het stelsel van waardering en resultatenbepaling op basis van historische uitgaafprijzen en voor enkele categorieën activa ook de actuele waarde.

De conclusie ten aanzien van het begrip ‘getrouw’ is dat bij de hantering ervan een nadere concretisering moet worden gegeven. Bij ondernemingen, waarvoor Titel 8 geldt, kan getrouw iets anders betekenen dan voor organisaties, waarvoor geen wettelijke voorschriften van toepassing zijn.

2 *Vermogen en resultaat*: Voor wat betreft het gebruik van de term ‘vermogen’ in de accountantsverklaring, wordt verwezen naar mijn opmerkingen in paragraaf 2 en 3 van dit artikel. Nogmaals refererend aan Burgert en Timmermans²², kan worden gesteld dat accountants en naderhand de wetgever zich hebben aangesloten bij het gebruik van de termen, die Limperg in de bedrijfseconomie in Nederland heeft geïntroduceerd. De inhoud van het vermogensbegrip hangt echter af van de toegepaste grondslagen en is niet in overeenstemming met de gevolgde gedragslijn in het buitenland.

Men kan dit betreuren, maar op zichzelf behoeft een en ander niet problematisch te zijn indien de standaardtekst van de accountantsverklaring slechts zou worden gebruikt bij de jaarrekening van ondernemingen. Vele accountants plegen bij de jaarrekening van andere organisaties echter ook de standaardtekst te gebruiken. Zoals uit de voorgaande beschouwingen mag blijken, kan de vorm van de verslaggeving bij niet naar winst strevende instellingen, alsmede in de publieke sector volgens andere beginselen worden samengesteld dan bij ondernemingen. Voor deze huishoudingen bestaan geen of andere wettelijke voorschriften dan Titel 8 BW en is bovendien de aard en inhoud van het begrip vermogen anders. De beroepsorganisatie van accountants heeft derhalve in een GBR-interpretatie²³ gepleit voor een andersoortige verklaring indien een verantwoording niet is opgesteld op zodanig wijze dat het in Titel 8 Boek 2 BW beoogde inzicht wordt gegeven. Afhankelijk van de omstandigheid of wel of geen specifieke andere voorschriften van toepassing zijn, luidt de aanbevolen verklaring:

‘Wij hebben de jaarrekening ..... van ....., opgesteld overeenkomstig ....., gecontroleerd.

Op grond van dit onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening voldoet aan de in deze ..... daaraan gestelde eisen’.

of

‘Wij hebben de jaarrekening ..... van ....., gecontroleerd.

Op grond van dit onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening – de aard van de instelling in aanmerking genomen – voldoet aan de daaraan te stellen eisen’.

Deze aanbevolen verklaringen zijn niet door iedere belanghebbende in dank ontvangen, vooral omdat geen oordeel wordt gegeven over ‘*vermogen*’ en ‘*resultaat*’ van de betrokken organisatie. Gewezen kan bijvoorbeeld worden op een NIVRA-studierapport met betrekking tot de jaarrekening van gesubsidieerde instellingen.²⁴ In dit rapport wordt de conclusie getrokken dat bij gesubsidieerde instellingen zoveel mogelijk de standaardtekst van de goedkeurende verklaring moet worden gebruikt. Volgens het studierapport kan de jaarrekening van een niet op winst gerichte organisatie, opgesteld volgens richtlijnen van subsidiegevers, een getrouw beeld van vermogen en resultaat geven. De grondslagen voor jaarrekeningen, die afwijken van die in het bedrijfsleven, behoeven volgens de samenstellers van het studierapport nog niet bedrijfseconomische onaanvaardbaar te zijn.

Dit mag weliswaar juist zijn maar het hanteren van de termen ‘vermogen en resultaat’ in geheel andere zin dan bij ondernemingen die ‘vermogen en

resultaat' presenteren in overeenstemming met Titel 8 Boek 2 BW, scheidt wel de nodige verwarring en onduidelijkheid.

Ik besluit deze paragraaf met de constatering dat het dringend gewenst is te zoeken naar bewoordingen van de accountantsverklaring waarin niet langer de term 'vermogen' voorkomt.

Wel is het verstandig een formulering te gebruiken die kan worden toegepast voor alle huishoudingen die een jaarrekening opstellen. Het komt mij voor dat dit mogelijk is, indien jaarrekeningen de in paragraaf 3 genoemde onderdelen bevatten. In de slotparagraaf van dit artikel ga ik hier verder op in.

5 Een voorstel voor een gewijzigde tekst van de accountantsverklaring

De voorgaande paragrafen van dit artikel overziend, is het verdedigbaar de volgende *stellingen* te formuleren:

- a In de wet is de term 'vermogen' in het kader van het in de jaarrekening te geven inzicht geïntroduceerd, mede op grond van de traditie dat de bedrijfseconomie en dan met name de leer van waarde en winst, grote invloed had op de inhoud van de jaarrekening.
- b De term 'vermogen' is in meerdere opzichten arbitrair en kan beter worden vervangen door 'financiële positie'.
- c De term 'financiële positie' kan ook worden gebruikt voor de jaarrekening van organisaties die niet naar winst streven.
- d De 'opinion'-paragraaf in de Nederlandse accountantsverklaring haakt thans in op de formulering van de wet: 'getrouw beeld van vermogen en resultaat'.
- e De 'opinion'-paragraaf is dikwijls niet goed bruikbaar voor niet naar winst strevende instellingen, maar wordt toch wel gebruikt.
- f Het is gewenst in de accountantsverklaring te refereren aan voorschriften respectievelijk grondslagen, die voor de verantwoording terzake gelden om inhoud te geven aan de gepresenteerde cijfers.

Op basis van deze stellingen zou de tekst van de goedkeurende accountantsverklaring aan de volgende *eisen* moeten voldoen teneinde voor elk soort organisatie te kunnen worden toegepast:

- een 'scope'-paragraaf, waarin de aard van de accountantswerkzaamheden wordt omschreven;
- een 'opinion'-paragraaf, waarin de verantwoording wordt omschreven en waarin wordt gerefereerd aan de voor de verantwoording geldende voorschriften;
- het oordeel over de resultaten voorop stellen;
- bij het (eventuele) oordeel over de bezittingen en schulden de term 'vermogen' niet langer gebruiken.

De bewoordingen van de goedkeurende accountantsverklaring op basis van voorgaande stellingen en eisen zouden als volgt kunnen luiden:

‘Wij hebben de jaarrekening ..... van ..... gecontroleerd.

Op grond van ons onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening is samengesteld in overeenstemming met (.....). De resultaten over ..... en de financiële positie op ..... worden daarom in deze jaarrekening getrouw weergegeven.

Op dit voorstel geef ik nog de volgende toelichting:

1 Conform het door mij voorgestane basismodel bestaat de jaarrekening uit:

- activiteitenrekening;
- staat van lasten en baten;
- balans;
- toelichting.

Het is denkbaar dat al naar gelang de aard van de huishouding andere termen worden gebruikt. Zo zal een activiteitenrekening bij een onderneming de vorm van een ‘funds-statement’ kunnen hebben en bij de rijksoverheid een overzicht van ontvangsten en uitgaven kunnen betreffen. De staat van baten en lasten kan exploitatierekening heten. Bij de rijksoverheid is dit overigens nog toekomstmuziek, bij de lagere overheid niet.

2 In het voorstel is sprake van een jaarrekening in overeenstemming met (.....). Voor ondernemingen zal hier moeten worden verwezen naar Titel 8 Boek 2 BW, bij de overheid naar comptabiliteitswetten, bij een ziekenhuis naar Koninklijke Besluiten, bij subsidiegenieters naar subsidievoorschriften, etc. Indien er in het geheel geen voorschriften zouden zijn dan kan de terminologie gebruikt worden: ‘in overeenstemming met gezien de aard van de instelling, daaraan te stellen eisen’.

3 De getrouwheid van de jaarrekening wordt gekoppeld aan de toegepaste grondslagen. Dit heeft het voordeel dat het begrip getrouw niet vaag is. Mochten de vigerende voorschriften diverse mogelijkheden geven van toe te passen grondslagen, dan zal de keuze expliciet in de toelichting moeten worden aangegeven.

4 Het gaat om het weergeven van resultaten en financiële positie. De term vermogen kan worden vermeden, waardoor de verklaring als standaardtekst voor alle soorten huishoudingen kan worden gebruikt.

6 Slotwoord

Dit artikel heeft als titel ‘De waarde in de accountantsverklaring’. De waarde is via de term ‘vermogen’ in de accountantsverklaring gekomen door de invloed van de bedrijfseconomie. Door de ontwikkeling van de externe verslaggeving is het gebruik van de term ‘vermogen’ thans minder zinvol geworden. De accountantsverklaring zou aan waarde winnen door een referentie op te nemen naar de vigerende (wettelijke) voorschriften en vervolgens daaraan de getrouwheid van de jaarrekening te koppelen. Door voortaan de term ‘financiële positie’ te hanteren kunnen standaardverklaringen voor vele soorten organisaties worden gegeven.

Noten

- 1 Verwezen mag worden naar de in dit nummer opgenomen beschouwingen van Van Offeren en Dekker.
- 2 Het vak 'bedrijfsleer' werd aanvankelijk door Volmer onderwezen in Delft. In het curriculum van de Nederlandsche Handelshoogeschool kwam al vanaf de oprichting deze discipline voor.
- 3 Zie: A.J. Bindenga, *De bedrijfseconomische basis van de accountancy* (Samsom, Alphen a/d Rijn, 1981).
- 4 Vergelijk: H. Thierry, *Algemene economie en bedrijfseconomie* (Van der Weel, Arnhem, 1968).
- 5 Th. Limperg, *Verzameld werk, deel I, pag. 103* (Kluwer, Deventer, 1964).
- 6 N.J. Polak, *Goed koopmansgebruik in verband met de winstbelasting* (Naamlooze Vennootschap, 1940/41).
- 7 Verwezen mag worden naar de beschouwingen hierover in: R. Burgert en C.W.A. Timmermans, *Jaarrekening van ondernemingen* (losbladige uitgave, Samsom, Alphen a/d Rijn), deel I, *Geschiedenis, commentaar artikel 308 en 311*.
- 8 P.A. Wessel, *De aanpassing van het jaarrekeningenrecht aan de vierde EG-richtlijn (I)* (in: *De Naamlooze Vennootschap*, mei 1982, pp. 82-83).
- 9 *Onderzoek Jaarverslagen 1986* (NIVRA - geschriften nr. 41, Kluwer, Deventer, 1987).
- 10 Zie ook: A.J. Bindenga, *Inleiding tot de externe verslaggeving* (Wolters Noordhoff, Groningen, 1987), hoofdstuk I.
- 11 Men raadplege bijvoorbeeld:
R.W. Starreveld, E.J. Joëls, H.B. de Mare, *Bestuurlijke Informatieverzorging, deel I* (Samsom, Alphen a/d Rijn, 1985) pp. 345-347 en deel II (Samsom, Alphen a/d Rijn, 1981) pp. 431-437.
- 12 Voorbeelden worden gegeven in:
A.J. Bindenga, *De jaarrekening van organisaties, die niet naar winst streven* (in: *Stevig in de leer, moedig in toepassing*, Kluwer, Deventer, 1988).
- 13 Onder meer in:
A.J. Bindenga, *Toerekenen van uitgaven in de financiële verslaggeving* (in: *Hoor en Wederhoor*, artikelen aangeboden aan prof. dr. A.B. Frielink, Amsterdam, 1984).
- 14 A.J. Bindenga, *Het dilemma van vermogen en resultaat* (Samsom, Alphen a/d Rijn, 1986).
- 14 Recent in bijvoorbeeld:
A.J. Bindenga, *Dilemma's in de jaarrekening van ondernemingen* (in *Tijdschrift Financieel Management*, oktober 1987).
- 15 Zie de in noot 13 aangehaalde publikaties.
- 16 Verwacht wordt dat de werkgroep 'Herziening Verklaringenstelsel' van het Nederlandse Instituut van Registeraccountants in 1988 een rapport zal uitbrengen. Een soort interim-rapportage is het artikel van J.P.J. Krom, *Van beeld naar inhoud, op weg naar een herzien verklaringenstelsel* (in: *De Accountant*, mei 1987).
- 17 In het navolgende beperken wij ons tot 'goedkeurende' verklaringen.
- 18 Aanbeveling van het bestuur getiteld: *De tekst van de goedkeurende verklaring bij de jaarrekening* (november 1983).
- 19 *Opvattingen over accountants, rapport van het Limperg Instituut* (Amsterdam, 1987), p. 28.
- 20 *Opvattingen etc.* p. 65.
- 21 R. Burgert en C.W.A. Timmermans, op cit.
Deel I Geschiedenis, commentaar artikel 309
Deel III Commentaar artikel 362.
- 22 R. Burgert etc., commentaar artikel 362, 2e lid.
- 23 G.B.R.-Interpretatie 10: *Bevorderingen van de goedkeurende accountantsverklaring bij andere verantwoordingen dan bedoeld in Titel 8 Boek 2 BW*, juli 1986.
- 24 *Accountant en subsidies, studierapport 20 van het Nederlands Instituut van Registeraccountants*, Amsterdam, 1987.